

Mats Traat

Res nostra

Hanno Kompus lassan kinyitja a tanterem ajtaját. A gyerekek állva énekelnek.

Apja harmóniumon kíséri őket: „Erős vár a mi Istenünk...”. Hát persze!

A fiatalember jámbor pillantást vet a gyerekseregbe: az egyik nebuló nyugtalanul feszeng a helyén, a másik az előtte ülő lány copfba font haját huzigálja...

„Jó fegyverünk és pajzsunk,
ha ő velünk, ki ellenünk?”

„Ein Wörtlein kann ihn fällen”, ismételi meg gondolatban a német nyelvű korál szavait, amelyet az osztály most anyanyelvén énekel. Eltöpreng, miért is kell annak az esetlen dupla wének, a Wörtleinnek, a kised Jézust szimbolizálnia? Illendő-e egyáltalán az Üdvözítő esetében szócskát mondani? Kételyeiről apjának is beszámolt már, ő azonban szóba sem állt vele, Luther az ő szemében akkora tekintély, hogy számára a fia észrevétele egyetlen kotnyeleskedésnek, csaknem istenkáromlásnak hat. Jaan Kompus konzervatív ember hírében áll.

Most veszi észre az ajtóban álló fiát, aki fekete sapkát visel, elől kopaszodik, de fölszegi a fejét, és a tekintete kutató és álmodozó természetűre vall. Talán történt valami, hogy a fiú a városból visszatérve egyenesen ide jött, az osztályterembe? Általában közönyös apja hivatásával szemben, néha pedig kifejezetten pöffeszkedő, gunyoros.

– Úgy éneklük ezt a győzelmi éneket akár a birkák – gondolja Henno –, pedig ennek az éneknek erőtlől kellene duzzadnia. Mert olyan nap van ma, amilyenre türelmetlenül vártunk évek óta. Igen, csak hogy ők ezt még nem tudják. Ők még semmit se tudnak.

Hanno egy rendező szemével figyeli a színpadot.

MATS TRAAAT (1936 Palupera) az egyik legtermékenyebb és legismertebb mai észti prózaíró. Eddig 12 regényt és 23 verseskötetet publikált. Elsősorban az észti történelem és a paraszti világ mesteri ábrázolója. *Eredj föl a hegyre* című tetralógiájában az 1860-as évektől 1946-ig nyújt áttekintést a dél-észti vidék sorsfordulóin keresztül száz év észtországi viszontagságairól. *Tánc a gőzkazán körül* című híres kisregénye magyarul is olvasható. Itt közölt írása ízelítő a Magyar Napló Kiadónál rövidesen megjelenő kortárs észti novellaantológiából.

És nem tehet mást, mint hogy az osztály elé lép, sapkáját leteszi a pulpitus-ra, apja felé biccent, lelkesülten végignéz a gyerekseregen, mi több, egyenként a szemükbe néz. A hatása alá akarja vonni őket, el akarja érni, hogy áradó örömmel, ünnepélyesen énekeljenek, hogy elég legyen a szolgaságról szóló fecsegésből!

Ők még nem tudják, mi történt.

Gondoljatok a szavak jelentésére, daloljátok világgá jól érthetően a gondolatokat. Ezekben a szavakban erős, visszafogott feszültség van, a kifeszített íjnak pedig süvítene kell. A tűznek fel kell csapnia a zsarátnok alól.

Hanno fölemeli a kezét, a tanulók várakozásteljes csodálattal nézik.

Sokan vannak, akik ismerik, a többség azonban nem – ezek a gyerekek akkor nőttek fel, amikor ő csak nagyritkán fordult meg odahaza. A rannui egyház-község egyébként is nagy, sokfelől járnak ide a gyerekek. – A rannui egyházköz-ség most is olyan nagy, mint akkor, amikor még ezeket a padokat koptattam – gondolja magában.

Apjának nem tetszik, hogy megzavarta az órát, de ezt igyekszik palástolni.

Hanno Kompus megerőlteti rövidlátó szemét, egy pillanatig Sztanyiszlavszkij-nak érzi magát, akinek a csíptető szemüveg mögött villogó pillantása rövid időn belül nagy változásokat hozott.

– Drága barátaim! Ez az ének immár négyszáz éves, ezzel az énekkel az ajkukon mentek apáink háborúba egy új és jobb világrendért. Ezt úgy kell énekelnetek, hogy a szívetek buggyanjon ki a szemüregetekből! – A fiúk szeme fölragyog, most hatalmában tartja őket. – Énekeljük együtt az utolsó zsoltárt!

„E világ minden ördöge ha elnyelni akarna,
minket meg nem rémítene, mirajtunk nincs hatalma.”

A korálnak vége. Hallani, ahogy az almafák ágai között süvölt a szél, rázza az ablakokat, tutul a kéményben, előérettel tele. Valami egybe állt, összegyűlt, elkészült, végre valahára.

Ünnepélyesen, győzelemittasan, kissé teátrálisan vág bele Hanno Kompus a mondandójába, minden hosszabb bevezető nélkül:

– A légiháborúnak vége. Az, amit mindnyájan vártunk és reméltünk, bekövetkezett. – Egy pillanatig kezében forgatja csinos sapkáját: – Németország elvesztette a háborút. Kapitulált a franciák előtt.

Az öreg Kompus arca valósággal megkövül a harmónium mögött: az élet megtanította rá, hogy minden megdöbbenő hírt fegyelmezetten fogadjon. Szó, szó, hát Isten segítségével a gyűlölt császárság is végre porba hullott. Akárcsak az orosz állam másfél évvel ezelőtt.

A gyerekek némák, mint egy csapat aprócska egér.

– Ő Császári és Királyi Felsége, Második Vilmos lemondott a trónról. A trónörökös átadta a hatalmat a szociáldemokratáknak. A német csapatoknak távoznuk kell.

Ekkor az öreg Kompus sietve bejelenti:

– Az órának vége.

A gyerekek szétszóródnak a szélrózsa minden irányába; azok, akik az ének-óra előtt előrelátóan összecsomagolták már a tankönyveiket és a füzetjeiket, azonnal útra kelnek.

Jaen Kompus bizonytalan hangon folytatja:

- Most, hogy nincs császár, a német csapatok minden bizonnyal fölbomlanak, és elkezdenek fosztogatni. Nekik minden porszem fontos.

- Csakhogy ezt a polgárőrség nem fogja megengedni - jegyzi meg a fia reményteljesen.

A nagyobb fiúk közül néhányan fültanúi a tanító és a városból érkezett fia közti párbeszédnek, tájtják a szájukat, az arcukra kiül az örömteli várakozás.

Hirtelen valami dübörgés hallatszik kintről.

Egy nagyra nőtt, szőke hajú suhanc dugja be a fejét az ajtónyíláson, és bekiabál:

- Tanító úr, valami röpül az égen!

A két Kompus egymásra néz.

Kisietnek.

A szél egy nagy, nedves hársfalevelet sodor az esztétika-hallgató homlokára, mielőtt még az a fejére tehetné a sapkát.

A diákok az udvaron állnak és a nyugati eget kémlelik, ahonnan haragos dübörgés hallatszik a szélrohamok szüneteiben.

- Lehet, hogy Zeppelin? - találgatja az egyik apró termetű, szeplős elsős.

- Ugyan! - nevet lekezelően a szőke hajú, szálas és ínas iskolatársa, ugyanaz, aki a jelenségről meghozta a hírt. - A Zeppelin nem zajos...

A gyerekek kíváncsian bámulják a szeles úrt.

Az iskola sarkán két lány áll vászon iskolatáskával a kezében, félénken félre húzódtak, fejkendőjüket cibálja a szél. Az orkán, a felhős este és a riasztó, szaggatott zúgás következtében erős félelem keríti őket a hatalmába.

- Garabonciás... - rebegi az egyik lány a másíknak, merthogy vallásos családból való, és jelet lát abban, ami történt.

Az iskolaigazgató megrovóan ránéz, de nem szól semmit.

Ekkor nyugat felől széles ívben előbukkan a felhők közül egy duplaszárnyú repülőgép.

- Hú, az anyját, milyen magasra sikerült fölemelkednie! - álmélkodik a szeplős diák.

Hanno úgy véli, a repülőgépnek köze lehet Németország összeomlásához. A világ nagy színpadán minden repülőgépnek megvan a maga szerepe, de hogy mi, azt nem tudni. Vajon ki repül odafönn? Lehet, hogy Pilar von Pilchau - pácban vannak a németek, váratlanul megfordult az idő.

Hanno Kompus jót nevet saját gondolatsziporkáján.

Szóltanul állnak, a tekintetükkel követik a Neemisküla felé eltűnő masinát.

Nyugtalanság vesz erőt rajtuk. Valami váratlan, soha nem látott, tökéletesen új világ köszöntött be, amely furcsa szorongással tölti el a lelkeket.

De ki repülhet ilyen cudar időben?

Zeppelin, Garabonciás – jel?

Ki akar a széllal szemben röpdülni – megcsúfolva a fizikai és történelmi törvényeket?

Ez az ember nem más, mint Eduard Julius Alexander von Dellinghausen, az észtföldi lovagrend nagymestere, az aasperi, sausti és a kärmui kastély tulajdonosa, hat gyerek édesapja.

Azért röpdül, hogy megakadályozzon egy katasztrófát. Pontosabban, a katasztrófa már megtörtént, most azt akarja menteni, ami menthető.

Évekkel később, Németországban, amikor az emlékiratait írja, amikor a szenvedélyek már lecsillapodtak, és józanul tudja értékelni az eseményeket, csodálatos kilátásról ír, ami Riga fölött fogadta, amikor déltájban a Daugaván túli repülőtérrel egy kis katonai repülőgéppel a levegőbe emelkedett, hogy Tallinnba siessen, és megpróbálja megakasztani a történelem kerekét – végső erejét beleadva, az utolsó pillanatban.

Mert az, ami bekövetkezett, valóságos *krach*.

Személyes katasztrófa neki, a kastélytulajdonosnak, a politikusnak, a balti bárónak.

Több szempontból is a világ vége.

Nehezen élte át, ami történt, a szó szoros értelmében kóválygott a feje.

Ezek nem olyan egymást követő kisebb változások voltak, mint a korábbiak, ezúttal a baltikumi németiség jövője került veszélybe. Nem maradt más választásuk, létre kell hozni a Balti Államot: választásokat tartani és kidolgozni az alkotmányt, a jelenlegi helyzet ugyanis azzal fenyeget, hogy a *res nostra* szertefoszlik.

Nem engedheti megsemmisülni azt az államot, amelyért annyit fáradozott, összejöveleket és üléseket szervezett, koptatta a berlini hivatalok küszöbét, hogy meggyőzze a császárság magas tisztségviselőit és a megszálló csapatok parancsnokait, ismerjék el a baltiak visszavonhatatlan akaratát, mert csak így maradhatnak meg a hatalmi úr és a bolsevizmus veszélyének fojtogatásában.

Az ügy rendkívül sürgető.

Dellinghausennek villámgyorsan kell odautaznia.

Egyedül a Balti Állam nevében tilthatja meg az Észti Ideiglenes Kormány megalakulását, mely ma este ül össze Revalban!

Von Seckendorf már várja, telefonon egyeztettek. A tábornok vérontástól tart, ha nem mond Poskának, és betiltja az Ideiglenes Kormány ülését. Rigában nemrég választották Dellinghausent a jövődi Balti Állam Országos Tanácsának elnökévé, az alkotmány elfogadásáig ő a *Landesrat*, a szuverén hatalom képviselője a Baltikumban.

Dellinghausen siet, hogy a tábornokot bátorítsa.

Ki sejtethné közben, hogy Németországban is kitört a forradalom, és a germán kard már nem tudja a baltiakat megvédeni? Magas rangú tisztek és ismerős hivatalnokok révén tudnak ugyan a hadsereg ellátásában jelentkező mérhetetlen

nehézségekről, az erkölcsi romlás elmélyüléséről, az egyre nyilvánvalóbbá váló hanyatlás jeleiről a hadseregben és a társadalomban; az élelmiszerellátás, az árucikkek és a nyersanyagok forrásainak kimerülése mindennapos jelenséggé vált. Ennek ellenére még mindig a német fegyverek győzelmét jósolták, és még júliusban is lélegzetvisszafojtva várták Párizs esletét.

Most pedig a német katonák katonatanácsokat választanak, és vörös zászló leng a laktanyákon, ami nehéz időket és váratlan eseményeket vetít előre.

Lent tájékszanak a tavak szélfelkorbácsolta hullámai. Két perccel múlt három. A tisztek, akik kikísérték a rigai repülőtérre, abban bíztak, hogy körülbelül két óra múlva Tallinnba ér. Idefönt azonban egyfolytában szembefúj a szél. A pilóta – aki Dellinghausen előtt ül – olyan pilótasapkájában, nagy szemüvegével és fekete kesztyűjében, mint egy fekete bogár. Kitartóan igyekszik tartani a viharos szélben az irányt, nehogy a kis gép fejreálljon.

Olyan zűrzavaros minden – Európa, az időjárás, az önbizalma. Egyszeriben minden bizonytalaná vált. Mi lesz így, mit hoz a jövő?

A komor, szúrósszemű báró ekkor észrevesz egy az országúton haladó lovasszekeket. Innen, a magasból nézve roppant kicsi, de jól látható, akárha játékszer volna. Igen, ilyen kis homokfutóval jártam be én is Pétervárt, és bonyolítottam a Birodalmi Tanács tagjainál tett udvariassági látogatásaimat. Hogy ragyoghattam én is a levegőből nézve a nyüzsgő nagyváros közepén! Milyen biztosnak és biztonságosnak tűnt akkor az élet, tizenegy évvel ezelőtt! A lázadást leverték, gyorsan és sikeresen megváltoztak a körülmények. Dellinghausen szíve elszorul. Vajon hogyan lehetne megőrizni a baltiak földbirtokait, köztük Aasperét, Saustit és Kärmüt, amelyekre az észtek már fenik a fogukat? Ha a hatalom az ő kezükbe kerülne, óhatatlanul is rávetnék magukat az udvarházak földbirtokaira. Ha pedig a német csapatokat kivonják, akkor a baltiak magukra maradnak. Nem, ennek nem szabad megtörténnie! Hol vannak a helyi csapatok?

A gép légörvénybe kerül, ijesztően nagyot zuhan a haragos, fehér hullámok irányába. A légiút egészen más, mint a víziút – Käsmuban vitorlázva soha senki sem esett a csónakból a vízbe. A bárónak elszorul a torka, hányinger kerülgeti. Életében ma ül először repülőgépen. De aztán összeszedi magát, noha zöldebb az arca, mint a tavaszi rét.

A férfi, akit Dellinghausen a felhők magasságából észrevett, Söra, a tanyabirtokokból bevásárolt Kure udvarház tulajdonosa. Egy a szó szoros értelmében otthont teremtő észt kastélytulajdonos.

A vastag daróckabátot ugyanis, ahogy Söra egyéb ruhadarabjait is, hazai szövetből varrták; a gyapjút saját birkái adták, a lenvászon a kurai rétekről való.

Söra egy összetekert cséplőgépszíjat szállít a szekere végében, a szíj olyan, mint egy nagy, nehéz giliszta. Az austeri udvarházból jön – a nép így emlegeti Hugo Auster tanyáját. A ló megtorpan, az úrból érkező idegen hang idegesíti; így aztán nem mondhatjuk, hogy a haza sorsa nem érdekelné a kurei csődört. Egyszer csak egy hatalmas, fekete szitakötő bukkan föl az égen, hogy aztán

eltűnjön a sötét és vastag felhőtutajok között. A motorzúgás távolodik Saviküla irányába – Eduard von Dellinghausen a Vörtsjärv partjai mentén repül észak felé. Lent, a föld felszínén délkeleti szél fúj, a magasabb légrétegekben azonban erős északkeleti szél süvít.

Sõra megáll és hallgatózik, kémleli a nyugati eget: ugyan ki lehet az? De ha kétszeresére nyúlna is meg a nyaka, akkor sem látna sokkal többet. A hazai udvarháztulajdonos fejében sokféle gondolatot szül az idegen masina, amely ilyen cudar időben repül. Száguldhatna az utasa autóval vagy vonattal is, akkor nem kellene az utasnak az életét kockáztatnia. Sõra odébb csúszik a szénával tömött zsákon, és indulásra biztatja a lovat. Még mondja valaki, hogy az állat nem kíváncsi! Drága szerkezet egy ilyen repülőgép, nem is látni belőlük túl sokat, leginkább a hadi útvonalakon van szükség rájuk, ott hasznosak. Furcsa, hogy mit keres itt most ez a gépmadár? Utasának bizonyára nagyon sürgős a dolga, hogy repülőgépet kellett igénybe vennie! De lehet, hogy nem is erről van szó, nyugtalanok az idők, ki tudja, milyen fontos személyiségnek van szüksége gyors célba jutásra. Nem valószínű, hogy valamelyik német tábornoknak épp ilyen időben jut eszébe, hogy megmutassa a feleségének vagy egy szép kisasszonynak Észtországot, amelyet örök időkre Németországhoz akarnak csatolni. Gyí, te! Repüljön bárki, az az égi utas aligha aratja le az ő gabonáját, és aligha szedi föl a krumplit, a répabetakarításról nem beszélve! Sõra nyaka kivörösödik, ahogy ide-oda forgatja a vastag télikabátban, amely elég viseltes már; háborús idők járnak – benne pedig egy igazi zsupori gazdával állunk szemben. Amikor apja, az öreg Sõra, beállított, hogy megvegye az udvarházat, úgy nézett ki, mint valami koldus, egy öreg, szakadt bekecset viselt, a lábán foltozott bocskort, a zsebében azonban harminckétezer rubel lapult.

Dellinghausen udvarházaiban tisztartók gondoskodnak róla, hogy a mezőgazdasági munkák időben el legyenek végezve.

Sõra ismét a zabra gondol, amit ki kellene csépelni.

És a burgonyaföldre, ahol béresek szedik családostul a fehér odenwaldi krumplit.

Valójában, repüljön bárki, akár maga az ördög, ha van olaja! Most majd a németek is pácban lesznek, he-he-he, mint az elmúlt télen az oroszok. A Polgárőr-ség pedig kilép a föld alól itt is, Rannuban. Kuperjanov fölkészült, rövidesen átveszi a hatalmat. És a bőjtelő havában kikiáltott Észk Köztársaság szerzett jogaiba lép.

Olyan idők járnak, amikor minden kockázatos.

Majdnem minden, ha korrektek akarunk lenni.

Korrekt akart lenni Dellingshausen is, be akarta választatni a Régenstanácsba az összes helyi népcsoport képviselőit; így egyformán lettek volna képviselve a németek, az észtek és a lettek, noha a németek az összlakosságnak csak három százalékát tették ki. Ily módon az a terület, amely fölött repül, az új ország alkotmánya szerint az Észak-Livóniai Kanton nevet viselné, a jövőben a középü-

leteken fekete-sárga keresztés zászló lengene, amit a folytonosság jelképeként a Kardtestvérek rendjétől kölcsönöznének, attól a lovagrendtől, mely valamikor meghódította ezt a földet.

Község, Kreis, kantongyűlés, végül közös balti parlament.

Az összekötő nyelv természetesen *Deutsch*.

Miért olyan édes ez a melankolikus táj, amelyre oly sokan vágyakoznak, akárcsak egy kedvesét vonzó nőre?

Ez három nép hazája – ha számításba vesszük a letteket is.

És külön hazát követelnek persze maguknak a vörösök, a bolsevikok. Ez lenne az orosz haza, függetlenül nemzetközi jelszavaiktól.

De az észtek nem bíznak meg bennünk, ezt az akadályt nem tudjuk leküzdeni. Olyan ez, mint egy fal az út közepén. A gyanakvás elsimítására akkor sem tettünk semmit, amikor az még gyümölcsöt hozhatott volna. Mindvégig ragaszkodtunk a privilégiumokhoz, a régi nézetekhez, és nem vettük észre, mi történik a világban – nem fogtuk föl, mi történik ezekkel a nemzetekkel, melyeknek tagjait tökfilkóknak, szürkének és nyersnek tartottuk. Bármiről tárgyalt és döntött a lovagrend fönt, a Toompeán, az számukra tökéletesen közömbös maradt. Azóta, hogy a tanyákat megváltás fejében örökös tulajdonba adtuk, az udvarháztulajdonos és a paraszt egyenlő tulajdonosok voltak. De közeledésre senki sem gondolt igazán, legalábbis nem azokban a körökben, ahol azt hasznosíthatták volna.

Hibákat, súlyos hibákat követtünk el, egyiket a másik után.

Valójában az észteknek nincs szükségük ránk. Ez a legrémisztőbb: nincs ránk szükség!

Külön-külön világban éltünk, mi és ők.

A rendi gőg mindent kioltott. Hiányzott az államférfiúi bölcsesség, hozzáértés, akarat, hogy a helyi népeket egyesítsük, és szövetségeseinkké tegyük az észteket és a letteket.

Most egyedül vagyunk.

Ők pedig saját országról álmodoznak.

Ez egyáltalán nem nevetséges. Többé már nem az.

De nincs olyan bolond, aki ezt megengedné! Mert akkor a németiség ügye itt örökre elveszett!

Dellinghausen érzi, hogy egyre harciasabbá válnak a szándékai, és lassan visszasüllyed ősei gondolatvilágába. Ez azonban megnyugtatja, és ami a legfontosabb, támaszt ad, amire most nagy szüksége van.

Nem is érdemes föltenni a kérdést: miért olyan rosszak az emberek?

Ehelyett azt kell megkérdeznünk: miért olyan komiszak a népek? Azok a balti népek, akiknek kultúráját Németországból hozták az őseink?

Az elmúlt hét folyamán Rigában, ahol az Országos Tanács ülésezett, az utcán, a szállodákban – noha Németországból az egyik Hiób-hír követte a másikat – láthatta a lettek arcán a leplezetlen kárörömet. Sajnos sem az észtek, sem a lettek nem támogatják egy egységes balti állam megalakulását. És miután a császári

Németország hivatalos köreinek segítsége és támogatása sem olyan hatékony, mint amilyen lehetne és lennie kellene (Berlin is berzenkedik a helyi szeparatizmustól), a közös balti állam továbbra is csak a maroknyi balti németség *res nostrája*. Mi azonban a végsőkéig kitartunk, ahogy már annyiszor a történelem folyamán.

Így suhan, imbolyog tovább az égen a háromszögletű gépmadár, a földi járművek ezzel szemben nehezebben és jóval lassabban döcögnek.

Hétfőn, 1918. november 11-én korán sötétedik.

Sõra hazaér.

Haage, a kovács beolajozta már a cséplőgépet: a gépész kormos arcú férfi, kis, kockás sapkát visel a fején, és a szérú szélén billegve a gazdához igyekszik.

Kettesben emelik le a súlyos szíjtekercset a szekérről a földre.

Most már csak föl kell tenni a szíjat a gőzgépre, a gazda legalábbis így tervezi.

A kovács a maga kiegyensúlyozott módján annak a nézetének ad kifejezést, hogy ráérnek föltenni holnap is, közvetlenül a cséplés előtt.

- Rakd föl! Rakd föl most azonnal! - utasítja Sõra határozottan. - Aztán már csak be kell fűteni a kazánt, és a cséplőgép már dolgozhat is!

- De a szíj könnyen megereszkedik.

- Dehogyan is ereszkedik! Gyerünk, láss hozzá! - válaszolja a gazda olyan hangon, mintha egy oktalan gyerekekkel beszélne.

Haage nem vitatkozik tovább, bár egész lényéből sugárzik, hogy a véleménye nem változott.

Végül ketten fölemelik a hajtószíjat, és a helyére teszik. A kovács arra gondol a kerék forgatása közben, hogy holnap hajnalban, amikor beindítja a kazánt, mindez sokkal könnyebb lenne, de a gazdával szemben mit sem tehet.

Haage marad még, hogy egy s mást elrendezzen a kazán körül. Sõra visszakapaszkodik a szekérré, és lassan elindul vele az istálló felé. Még hogy holnap! A béres ma már moccanni sem akar, ezt is elhalasztaná holnapra. Nagyon is jól ismeri őket! Átlát a munkásain. A kovács lánya a szeme; Minna mindent a gazda elé tár, ami az udvarházban történik vagy nem történik, de ő maga igyekszik mindenből kimaradni. Ezért üdvözli őt a gazda egyedül a munkásai közül; a többiekkel szemben nem tanúsít ilyen kegyet.

Sõra megebédel, amit jó okkal mondhatnánk estebédnek is, a zsírlámpa fényénél, mert olaja nincs. Bableves van sózott birkahússal, ez is olyan ízetlen, mint Kuréban általában az ételek. De nincs is szüksége nagy változatosságra és hozzáértő szakácsnőre, fő a takarékoság. Minna, ez a pendelyes, pirospozsgás lány, aki ezt a szerény levest is főzte, csörömpöl a konyhában, alighanem a macskát zavarja ki.

Sõra nagyot sóhajt, egy darabig töpreng, befűtse-e a szobát éjszakára, ezt a munkát ugyanis senkire sem meri bízni. Mert a nők rettenetesen pazarolnak. Minna túl sok fát rak alá, hogy honnan szedi? Meg aztán nem is olyan fontos, hogy a szoba meleg legyen, a hőségben különben is mindig megfájdul a feje.

Kenyeret szel a sós leves mellé, lassan majszolja, őröli és forgatja a szájában; nincs se lámpaolajuk, se gyertyájuk a háznál, nemsokára semmihez sem kezdhet, nem lát, tehát nem tehet semmit. Később már a lovakat is tapogatódzva kell megitatnia. Később? Később már nincs mit tennie, odakint borult az ég, nem világít a hold, ugyan mihez fogna? Talán asszonyt kellene hoznia a házhoz, akkor gyorsabban telnének az unalmas esték! De nem nősülhet meg! Az asszony nép sokba kerül, szép ruhákra vágyik, ami drága multság. És még ha meg is békülne ezzel, a semmirekellője még belehabarodna az ékszerekbe meg a szagosvízbe. Vajon az asszony aludni tudna-e a kemény lócán a szántakaró alatt úgy, mint ő? És még mit nem kellene vennie neki: tollpárnát, matracot, ágyat, ágytakarót; reggelire meg kávét akarna. És mi van, ha Kure kalapács alá kerül, nem, egy feleséget nem képes az udvarház elviselni, jó, ha egy házvezetőnő tesz-vesz a konyhában, aki némi társaságot is nyújt neki. Valójában a nőktől távol kell magát tartania, hogy ne legyen kitéve semmilyen kísértésnek; mert mi másra találták ki karcsú csípőjüket és kihívó kalapjukat, ha nem egy derék férfi elcsábítására; igaz, a kovács lányának egyikből sem jutott, de azért vele is elővigyázatosnak kell lennie: mit számít, hogy most minden kívánságát teljesíti és olyan visszafogott – azért könnyen beüthet a ménkü. Éva lánya ő is. Mert minek fúti olyan nagyon föl a szobát, azzal is csak engem akar megpuhítani, és ugyan miért tesz a megboldogult anyámtól örökölt cserépvázába sárgásbarna páfrányt? Hogy hízelegjen nekem, mi másért. De az igazi férfi ilyen könnyen nem akad horogra, heh-heh! És ha például feleségül venném, akkor karácsonyra ajándékokat kezdene vásárolni a munkásaimnak, csillogó karácsonyfát állítana a nagyszobában, cukorkát és mézeskalácsot osztogatna a béresek kölkeinek mint egy lovagvár úrnője, én pedig máris a nyakamba akaszthatnám a koldustarisznyát!

Így töpreng Sõra úr rideg és üres szobájában, ahol az ormótlan asztalon kívül csupán két pad áll, és az úr spártai lócája. Még egy tücsök sem ciripel a kályha és az ágy között; a tücsök a meleget szereti, mit keresne hát itt?

Valójában az Észt Állam létrehozása is iszonyú pazarlás. De az Orosz Állam is épp elegendet herdált, erejükön fölül éltek, elkótyavetyélték a vagyont.

Németországgal kapcsolatban Sõra nem szól semmit, Németországban nincs már semmi: a tisztek ócska, kopott nadrágban járnak, a katonák foltozott lovászruhában – minden az utolsó vasig elfecsérelve, tönkretéve; odafönt pedig egy bolond repül az utolsó benzinceppeket prédálva – méghozzá ilyen viharos szélben, heh-heh!

Háromszög, de egyenlő oldalú vagy egyenlő szárú háromszög? Leginkább azonban egyenlőtlen szárú.

És persze háromszög.

Háromszög, amelynek a hegye egyenesszöggé válik.

A magasból nem sokat látni, felhők takarják a földet. Minél északabbra érnek, annál több a felhő, annál sötétebb és vastagabb.

Ekkor Dellinghausennek eszébe jut a legutóbbi álma, amelyet az országmar-sall rigai lakásán látott az elmúlt éjszaka.

A báró valamiféle térben lebegett, ami leginkább katakombára vagy kriptára hasonlított, és homokkupacok magasodtak az oda vezető út két oldalán. Dellinghausen ezek között sétált és hirtelen egy idősebb fehérnép fejét látta a homokból kiemelkedni. Ugyan mit keresett ott a hölgy, méghozzá ilyen különös körülmé-nyek között?

Azután azt is fölfedezte, hogy olyan, mintha az asszonyt nyakig a homokba temették volna, a teste fölött ugyanis amolyan sírdombféle magasodott. Vagy lehet, hogy a homok egy fölhantolt koporsó volt? A lovagrend nagymestere okosan rá is kérdezett: – Miért van itt ez az asszony? És azt kapta válaszul, hogy a gyerekei temették ide. Megkérdezte, mi a gyerekei címe? Mire az asszony: Gusztáv Adolf utca 200-7. Dellinghausen töprengeni kezdett, hogy Tallinnban (vagy pedig Tartuban) lehet-e ilyen utca és ilyen magas házszám. Kiabálni kez-dett, hangosan hívta a gyerekeket, hogy jöjjenek, és vigyék haza az anyjukat. Egyre hangosabban kiabált, végül akkora ribilliót csapott, hogy a szomszéd szobákból is bejöttek a háziak megnézni, mi történhetett az Országos Tanács elnökével.

Talán a Baltikum volt az az anya, akit álmában látott?

A rémület kényszerítette cselekvésre a baltiakat, a halálfélelem mardosta azt a földet, amelynek a sorsa egy paraszthajszálon függ.

A német kultúrát kigyomlálják, a baltiakat a fizikai megsemmisülés fenye-geti. A bolsevikok az elmúlt télen 20-60 éves német férfiakat deportáltak Anvelt parancsára (aki mögött persze a pétervári elvtársak álltak) Oroszországba.

És most kivégzésükre várnak a halálra ítélt Tõnisson tábornokkal és más függetlenségpárti észtekkel együtt a kresztõi börtönben.

A breszti béke szerencsére megmentette őket a golyóktól.

Az egységes Balti Állam jogi alapja az uusikaupunki és a breszti békeszer-ződés.

Szovjet-Oroszország végül is nyár végén, az augusztus 27-ei breszti béke-szerződést kiegészítő rendelkezések értelmében elismerte Észtország és Livónia elszakadását Oroszországtól, de most, hogy Németország összeomlott, ki tud-ja, tartják-e a bolsevikok magukat a breszti szerződéshez, vagy érvénytelennek nyilvánítják, és a bolsevista hordák ömleni kezdenek a határon át, és megismét-lődnek a livóniai és az északi háború borzalmai.

A pusztulás veszélye – ez volt az a *nervous probandi*, amivel Dellinghausen Berlinben, Rigában és Tallinnban érvelt. Egy svájci típusú, független, semleges, kantonokból összeálló föderális állam, ahol tiszteletben tartják a népcsoportok érdekeit, nem nyomják el őket és nem olvasztják be őket erőszakosan – ahogyan azt Oroszország mindig is tette, és amit sajnálatos módon folytattak a német megszálló erők is.

Itt, a viharos ég alatt az ő fejében is ott kavargott saját néptöredékének törté-nelme, csalódásai, reményei, konzervativizmusa.

Ez készítette rá, hogy az ország ügyeit előbbre vigye – kötelességtudóan, méltóságteljesen, mint mindig.

A repülőgép imbolygása közben repülnie kell az erősödő északkeleti széllel szemben. Ó, a balti haza szele, mely így fúj legalább hétszáz esztendeje!

A repülőgép most megint légörvénybe kerül, és akkorát zuhan, hogy azt hiszi, ez már a vég!

Hideg veríték ül ki Dellinghausen homlokára – pedig próbál uralkodni magán.

Az Országos Tanács elnökeként én vagyok az ország szuverenitásának a hordozója, akit elismert a császári Németország is! Csakis én!

A gondolat üresen kong a fejében.

A helyzet drámai! Minden tekintetben az!

Von Dellinghausen akarateréje ingadozik, a lelke elkomorodik. Ó is csak ember.

Nem szabad föladnia, nem szabad utat engednie a csüggedésnek.

A korporáció legfőbb követelménye az volt: a *Bursch* legyen férfi minden körülmények között!

Most énekelnie kell.

És Eduard Julius Alexander von Dellinghausen báró, az öreg *estonus*, lélek-erősítésül teljes erejéből énekelni kezd, hogy legyőzze a vihart:

*Wo sind sie, die vom breiten Stein
Nicht wankten und nicht wichen:
Die ohne Moos bei Scherz und Wein
Den Herrn der Erde glichen.*

Említésre méltóan ettől nem javul a lelki állapota, de nem is gyengül.

Azt lehet mondani: a hanyatlás megállt.

Hirtelen, miközben a szájában és a fülében még visszhangzanak a szél által elsodort hangfoszlányok, feltűnik tudata felszínén egy észti nyelvű szó: a *kaotus*, és gyötörni kezd. *Kaotus*, *Chaos* – *kaotus*, *káosz*. A *kaotus* a Baltikum és Németország *káosz*ává nőtte ki magát. Igen, de a *kaotus* megment a *káosztól* is!

Szinte mennydörög:

*O jerum, jerum, jerum.
Quae est mutatio rerum!*

Hangosan, még hangosabban, úgy hogy az elülső ülésen összerezzenjen a fekete bogár.

És még egyszer: *jerum, jerum, jerum*.

A dolgok változása, a körülmények módosulása – minden bajunk ellenére fény sugar, a természet sugárforrása.

Dellinghausen kedvenc filozófusa kategorikus imperatívuszát ismétli gondolatban: – Kötelességed megakadályozni... hogy az észti kormány összeüljön, és kikiáltssa az Észti Köztársaságot. Most, hogy... a császár, Második Vilmos megbukott.

A császár, aki támogatta a mi Balti Államunk létrejöttének gondolatát.

A miénket, akiknek az ősei kereszténnyé és termékennyé tették ezt a földet. A miénket, akiknek kötelességeik vannak a németességgel szemben, ahogy az őslakosokkal szemben is.

A vihar egyre erősödik, úgy, hogy a pilótának döntenie kell, hogy Tartuban tegye-e le a gépet, vagy tovább röpködjön Tallinn felé.

Dellinghausen Reval mellett voksol. És hátulról biztatja a pilótát: gyorsabban, gyorsabban!

A repülőgépnek kétszer gyorsabban kellene repülnie, mert már így is késésben vannak!

Az észti politikusokkal nem sikerült az együttműködést megerősíteni.

A tábornok nem enged Poskának. Akkor pedig mindennek vége!

A két Kompus még mindig az osztályteremben van.

Az apa a fia által hozott híren töpreng, emészt, rendezgeti.

Masing, a rannui lelkipásztor, akit három héttel ezelőtt szólított el az Úr, és akit kívánsága szerint a tartui német temetőben helyeztek örök nyugalomra, hajlott rá, hogy támogassa a Balti Hercegséget. Ameddig a németek birtokon belül vannak, addig rend van, mondogatta. A kántor kerülte a téma megvitatását, őt már megszelídítették, lapult a német szellemiség tüskéjével a szívében. Mert jól tudta, hogy Tarrask ügyvédet, Jürmann esperest és Huikot, a rönngui községi elöljárót – akik csatlakoztak a német hercegség gondolatához – a nép megvetette.

Felesleges törölték el a gabona- és krumplinormát – vélekedik a kántor. – A régi normát meghagyhatták volna.

Hanno összehúzott szemmel nézi a tábla fölött függő, nagy félgömböt ábrázoló térképet. A térkép még a cári időkbeli, cirill betűs, a tengerek és az óceánok mélységüknek megfelelően világos-, illetve sötétkék; a hegyek színe a világossárgától az égéttarnaig terjed. Számára az osztályterem otthonos és kedves gyermekkorától, innen való, itt nőtt fel az apja keze alatt. Itt nőtt hozzá a harmónium, a zongora, a hegedű. Vagy fordított sorrendben – a kántorházban és az osztályteremben a hegedű, a zongora, a harmónium; itt tanult meg rajtuk játszani.

– Ki gondolta volna, hogy a német birodalom ilyen hirtelen összeomlik? – válaszol a fiú szórakozottan.

Mindig keményen megszorogattak. Lépésről lépésre, mindig.

A lelkek ideje van.

És a lelkekben dúl a vihar.

Jaan Kompus föl-alá járkal az osztályban, háta mögött összefont kézzel. Sötétedik. Egy öreg juharfa gubbaszt a kert országút felőli sarkában. Rég ki kellett volna vágni a félig korhadt fát. De valamiért mindig elmaradt, meg aztán nem is olyan könnyű munka. Csak rá ne döntse a vihar a juharfát az iskolatetőre, csak ne nyomja agyon! Az épület amúgy is öreg és szűk már. Harminc éve,

mióta Kompus, a rannui kántortanító hivatalban van, napirenden van egy új egyházközségi iskola fölépítése. Építse meg az állam! Se az udvarházak, se a községi tanácsok nem tudják felfogni, hogy ha az oktatási minisztérium épít iskolát, akkor tanítót is ő hoz Oroszországból; azaz egy ilyen új iskolába az orosz nyelv után az orosz szellem is beköltözik, ahogyan megtörtént Udernában, Jaan Kompus szülőfalujában is. De a gazdák, különösen a kurei Sõra úgy vélekednek, inkább jöjjön az orosz szellem, minthogy megcsappanjon a bugyellárisuk. Kompus a németek kántora, mondják ők – errefelé már csak így gondolkoznak. Csakhogy a kántor a németeknek sem tetszik, szerintük Kompus túl önálló és túlságosan tevékeny – egyfolytában úton van a kancájával: hol Rõnguba, hol Elvába, hol Tartuba tart, mulatságokra, mezõgazdasági kiállításokra, méztermelõi tanfolyamokra; ezért mindenfelõl gyanakvás veszi körül. Micsoda felzúdulás támadt akkor is, amikor a fia tervei alapján Elvában épített házat!

Ilyenek ezek a rannuiak – haragtartók és begyepesedettek, gondolja az öreg kántor sértõdõten, mint mindig, amikor valami kellemetlen jut eszébe – így erõsködik.

Ötödik éve, hogy az istentelenek összetörték a sírköveket a templomban csak azért, mert német betûs feliratok díszítették õket, és mert a balti bárók epitáfiumai voltak; ellopták a harangnyelvet a toronyból, úgy hogy a fiúk õszi konfirmációja idején Untnak, a harangozónak kalapáccsal kellett harangoznia.

A fiú ismeri apja gondolatait, hallotta õket már korábban is. Apja mindent a maga szemszögébõl néz, ez pedig természetes, Hanno mégis úgy érzi, hogy mindezt fontosabbnak tartja a helyi szõrszálhasogásoknál, lopásoknál és csempetéknél. Természetesen pusztá irigységrõl van szó, akit bõségesen megáldott a természet tetterõvel, az szálka sokak szemében, erejét és céltudatosságát a gyengék kellemetlennek érzik.

– Nem kerül majd túl sokba az észtt államnak eltartani azt a sok hivatalnokot, rendõrt, katonát? – kukacoskodik az öreg Kompus. – Közösen talán olcsóbb volna...

– Tanyát fönn tudsz tartani közösen? – És amikor az apja nem válaszol, a fia hozzáteszi:

– És méhkasokat? Azokat lehet?

A kántortanító rázza a fejét. A méhek a gyengéi, legszívesebben egész nap csak velük foglalkozna.

– Repülünk a kaptárok felé. Sok nektárt kell összegyűjtenünk, mindenhol, ahonnan csak lehet. Benne élünk az idõk forgatagában, nem tudjuk, mi jön. Viharlámpával a kezünkben keressük az igazságot. Mint tût a szénakazalban. Ahogy a mûvészetekben, a kultúrában is... – Hanno a Wertherben érzi magát, eszmetársai között, nem pedig apja társaságában, régi iskolájában, és hallgat.

– Nem fogjuk-e egymást fölfalni, agyonverni, ez az, amitõl félek – aggályoskodik az öreg tanító, a hangja izgatott, ahogy ott áll a homályban, a padsorok között.

Hannónak félmeztelenül kellett a vörös Moszkvából elmenekülnie, a háború elõl ide telepített rigai politechnikum építész diplomájával a hõna alatt, mûvé-

szeti élményekkel tele. Színház, elsősorban a Kunstteater, képzőművészeti kiállítások, költészeti estek, táncbemutatók – magába szívott mindent, amit csak a háborús és forradalmi káoszba fulladt Moszkva még nyújtani tudott. Most is a benne levő emberre gondol, akit csak a ritmus és tánc tud felszabadítani. A táncosnők ruganyos, eleven testére gondol, mely mozgásával láthatóvá teszi Szkrabinyin zenéjének misztikus lángjait. Például úgy, ahogy Ella Ilbak. Ella kétségkívül az észk kulturális élet érdekes jelensége, Jacques Dalcroze és Duncan tehetséges tanítványa.

Most végképp a sötét véletlenek uralma alá kerültek; a világra ereszkedő homály birodalmába.

Egy éles, váratlan szélroham veszélyesen az oldalára dönti a gépet. És máris újabb légörvénybe jutottak: a repülőgép kőként hullik alá. A Baltikum legfőbb ura kidülledt szemmel, görcsösen markolja az ülést. Drága gyermekeim, édes Alexandrám... *Unser Vater in dem Himmel! Dein Name werde geheiligt! Dein Reich komme...*

Rigában előrelátóan zsebre vágott egy üres, fém cukorkásdobozt, ha netán a csészenyi reggeli kikívánkozna belőle. Most jó hasznát veszi.

Dellinghausen soha többé nem akar madár lenni.

– A továbbrepülés életveszélyes! – kiabálja a pilóta, a fekete bogár. – Sajnos le kell szállnunk!

A választ nem hallja.

Nem csupán Seckendorffnak kell ellenkeznie vagy engednie az észtek nyomásának – most, hogy a császár távozott, egyszerre fejetlenek és pipogyák lettek a valamikori kemény és merev birodalmi német tábornokok!

Késő?

Valóban késő?

Dellinghausen érzi, hogyan dől romba nagy álma. Mégis megkönnyebbülésfélét érez, amikor megszűnik a gép rázkódása, és a kerekek keményen a földhöz csapódnak.

A leszállást recsegés-ropogás követi, a légcsvár beleütkezik valamibe, a motor leáll. Egy szántóföldön érnek földet, amely tele van szénaszárító állványokkal.

Eduard Julius Alexander von Dellinghausenben fölébred az igazi mezőgazda. Két lábbal ismét szilárd talajon állva és a behorpadt légcsvarba kapaszkodva elordítja magát ékes észk nyelven:

– Mennykő és pokol! November van, és a petrencerudak még kint vannak a földeken?!

Ezzel ér véget a Balti Hercegség álma.

Fordította Jávorszky Béla